

RECENZE A ANOTACE

BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice

Praha: Leges, 2020, 224 s., Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4.

Ondřej Klabáčka*

V únoru roku 2020 vyšla publikace s názvem Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice od JUDr. Markéty Brunové, Ph.D., LL.M.¹ Podle autorky má kniha popsat a zhodnotit vývoj vězeňství v novodobých dějinách od roku 1918 ve společném státě Čechů a Slováků, jakož i během období vzájemného odloučení.² Dále si stanovila za cíl porovnat a zhodnotit současný stav vězeňství v obou zemích a poukázat na silné a slabé stránky právních úprav a také na možnosti vzájemné pozitivní inspirace.

Kniha je rozčleněna na tři hlavní kapitoly. Kapitola první se věnuje vězeňství v Čechách a na Slovensku od roku 1918 do roku 1993. Autorka zde poukazuje jak na vývoj právní úpravy výkonu trestu odnětí svobody, tak i na změny ve vězeňské infrastruktuře. V neposlední řadě přibližuje odlišnosti, které byly typické pro vězeňství v jednotlivých sledovaných historických obdobích. Čtenář tak v knize nalezne například zajímavé informace o problematice personální situace vězeňských zařízení po vzniku samostatného Československa, vývoji počtu a struktury vězňů v některých historických etapách či o procesu modernizace vězeňství a prostupování mezinárodních vězeňských standardů do vnitrostátní úpravy. Tuto kapitolu považuji za nejvíce zdařilou z celé publikace.

Druhá kapitola je zaměřená na výkon trestu odnětí svobody v samostatné Slovenské republice. Třetí kapitola se pak logicky věnuje českému prostředí. Obě kapitoly zpočátku uvádí přehled pramenů, ve kterých lze nalézt právní úpravu související s výkonem trestu odnětí svobody. Následně popisují současné typy věznic a infrastrukturu vězeňství v obou sledovaných státech. Na text poté přirozeně navazuje představení samotné

* Mgr. Bc. Ondřej Klabáčka, doktorand, Katedra ústavního práva a politologie, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of Constitutional Law and Political Science, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: klabackao@gmail.com

¹ Autorka je advokátkou, která se dlouhodobě zabývá trestním právem, přičemž také přednáší na vysokých školách.

² S. 14–15 recenzované publikace.

právní úpravy, kterou místy autorka prokládá zajímavými statistickými údaji, zejména o kapacitě věznic a struktuře vězeňské populace.³

K druhé kapitole lze blíže uvést, že zde autorka čtenáře seznamuje se slovenskou právní úpravou, přičemž krátce zmiňuje některé její nedostatky. Uvádí například nesprávné systematické zařazení odsouzených vyššího věku či osob se zdravotním postižením ke specializovanému výkonu trestu.⁴ Dále informuje čtenáře o neexistenci detenčního ústavu,⁵ ačkoli právní úprava pracuje s možností uložení takového opatření.⁶

Poukazuje také na absenci zařízení umožňující výkon trestu odnětí svobody odsouzených matek společně s jejich dětmi v situaci, kdy to slovenský zákon předpokládá. K tomu uvádí,⁷ že lze jen presumovat důvody, pro které tomu tak je. Mezi ty řadí jak důvody finanční, kapacitní, tak i diskutabilnost toho, zda je takový pobyt dítěte ve věznici v jeho nejlepším zájmu. I přes to, že autorka pochybnosti související s nejlepším zájmem dítěte opakuje na jiném místě knihy,⁸

3 Za zmínku stojí například to, že jak na Slovensku, tak i v České republice, se počet mladistvých odsouzených pohybuje okolo čísel 50–60, a to i přes výrazný nepoměr počtu obyvatel.

4 S. 122–124 recenzované publikace.

5 S. 78 recenzované publikace.

6 Bohužel, v knize se čtenář nedoče (a to ani stručně), jak je tento problém na Slovensku v současnosti řešen a zda Slovensko činí nějaké kroky k odstranění tohoto nedostatku. Pro ilustraci lze odkázat na Máčaje, který uvádí, že přestože právní úprava „... ktorá do slovenského právneho poriadku priniesla možnosť nariadenia detencie ako ochranného opatrenia už v roku 2005, sa v praxi toto nemohlo vykonávať, nakoľko SR dodnes nemá v prevádzke funkčný detenčný ústav, kde by sa dalo takéto ochranné opatrenie vykonávať za splnenia zákonom predpokladaných podmienok. Psychiatrická nemocnica v Hronovciach pôvodne plánovala výstavbu takétoho detenčního ústavu v roku 2010. Hoci už v tom čase od účinnosti rekonštruovaného Trestného zákona a Trestného poriadku uplynulo už niekoľko rokov, až v marci 2017 vláda skutočne schválila plány na postavenie takétoho ústavu a podnikla tak kroky ku jeho realizácii. Treba však povedať, že napriek tomu je dodnes ukladanie detencie neuplatňovanou literou zákona a detencia v praxi najmenej do roku 2018 nebola uložená, nakoľko od schválenia výstavby napriek ďalšiemu dvojročnému čakaniu nedošlo ani ku začiatku výstavby.“ Více in MÁČAJ, A. *Detencia a medzinárodné štandardy v kontexte verejného obstarávania v Slovenskej republike*. Příspěvek z konference Dny práva 2019 pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně. V době sepsání recenze nebyl sborník z konference ještě veřejně publikován. V budoucnu však bude možné příspěvek dohledat v elektronické verzi na: <https://www.law.muni.cz/content/cs/vyzkum/publikacni-cinnost/elektronicke-volne-dostupne-publikace/sborniky-konferenci/?category=85>; Neexistence detenčního ústavu na Slovensku je tak zajímavou otázkou, která mohla být podrobněji v knize rozebrána a například porovnána s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále také jako „ESLP“) dopadající na poskytování zdravotní péče v detenci (např. rozhodnutí ze dne 23. března 2016 ve věci *Blokhin vs. Rusko*, č. 47152/06. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161822>; rozhodnutí ze dne 26. dubna 2016, ve věci *Murray vs. Nizozemsku*, č. 10511/10, Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162614>; rozhodnutí ze dne 31. ledna 2019, ve věci *Rooman vs. Belgie*, č. 18052/11. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189902>; nebo poměrně čerstvé rozhodnutí ze dne 21. ledna 2020, ve věci *Stražimiri vs. Albánie*, č. 34602/16. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200452> a další. Poslední zmíněné však bylo vydáno až těsně před publikací knihy).

7 Viz s. 124 recenzované publikace.

8 Kapitola popisující českou právní úpravu výkonu trestu odnětí svobody matek s dětmi, viz s. 203–204 recenzované publikace.

podrobněji danou „diskutabilnost“ nezdůvodňuje.⁹ Celkově v otázce nemožnosti výkonu trestu odnětí svobody matek s dětmi na Slovensku odkazuje na disertační práci, kde však čtenář podrobnější odpověď na uvedené otázky nenalezne.¹⁰

Autorka se v druhé kapitole převážně zdržuje rozsáhlejšího kritického hodnocení, přičemž komparativní závěry si z velké části ponechává až pro třetí kapitolu knihy, kde při popisu české úpravy¹¹ výkonu trestu odnětí svobody současně poukazuje na odlišnosti se slovenským zákonem¹² a vyhláškou.¹³

Za určitou slabinu kapitoly považuji to, že některá zajímavá ustanovení slovenského zákona autorka v textu blíže nerozebírá a nepodrobuje je hlubší kritické analýze. Jako příklad lze uvést povinnost odsouzených mužů¹⁴ na Slovensku nechat se po nástupu do věznice ostříhat podle stanoveného vzoru.¹⁵ Jde přitom o skutečnost, která zcela

⁹ Věznice sice není obecně pro děti nejvhodnějším prostředím, na druhou stranu není žádoucí jejich nucené odtržení od matek, čímž by mohlo dojít k narušení důležitého pouta. V konečném důsledku tak separaci může být trestáno nejvíce dítě, které se trestného činu nedopustilo. Při hledání odpovědi na to, co je a co není v této souvislosti oním nejlepším zájmem dítěte, je nutné vždy posuzovat podmínky ve věznicích daného státu, způsob výkonu trestu u této specifické skupiny, následně vyhodnocovat individuální faktory, kterými jsou například délka trestu matky, druh trestné činnosti, věk dítěte, předchozí vztah matky k výchově, neexistence další osoby, která by se o dítě mohla starat, zdravotní stav atd. Bez analýzy alespoň některých z výše uvedených kritérií nelze podle mého hovořit o tom, zda je či není výkon trestu matek s dětmi z pohledu nejlepšího zájmu dítěte diskutabilní.

¹⁰ Autorka odkazuje v poznámce pod čarou č. 146 na stránku 61 a násl. in VANÍŠKOVÁ, N. *Výkon trestu odňatia slobody u žien*. Dizertačná práca. Bratislava: Fakulta práva Paneurópskej Vysokej Školy, 2018. Ač to autorka v knize nezmiňuje, práci lze dohledat v Centrálním registru závěrečných a kvalifikačních prací, který je dostupný na: <https://cms.crzp.sk/>. Na stránce 61 a násl. se však práce zabývá podmíněným propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody a ne problematikou výkonu trestu matek s dětmi, jak autorka uvádí. Samotnou problematiku odsouzených matek nalezne na s. 138–142, kde však hlubší úvahy o důvodech absence výkonu trestu matek s dětmi na Slovensku čtenář nenalezne. Také k problematice výkonu trestu z pohledu nejlepšího zájmu dítěte se autorka disertace na uvedených stránkách věnuje pouze obecně.

¹¹ Zejména zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále také jako „český zákon“) a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále také jako „česká vyhláška“).

¹² Zákon č. 475/2005 Z. z., o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov (dále také jako „slovenský zákon“).

¹³ Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. Z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody (dále také jako „slovenská vyhláška“).

¹⁴ Toto opatření nedopadá na odsouzené ženy.

¹⁵ Viz ustanovení § 5 odst. 2 slovenské vyhlášky, která uvádí, že „Po nástupe na výkon trestu sa odsúdený obolí a ostrihá. Vlasy na zadnej časti temena hlavy nesmú strihať nižšie ako po golier košele, bočné partie vlasov môžu siahať do polovice ušnice. Odsúdený si môže ponechať fúzy do úrovne kútikov úst a nakrátko pristríbnutú bradu.“ Například Ústavný poriadok pre odsúdených v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Ružomberok v příloze č. 6 (poslední strana řádu) obsahuje i fotografie povolené úpravy vlasů a vousů a také informaci, že v případě změny vzhledu je odsouzený povinný dopředu informovat pedagogického pracovníka příslušného výchovného kolektivu, pro účely aktualizace fotografie na průkazu odsouzeného. Srov. Ústavný poriadok pre odsúdených v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Ružomberok. *Zbor väzenskej a justičnej stráže* [online]. [cit. 27. 8. 2020]. Dostupné z: <https://www.zvjs.sk/file/748cda10-94b4-4638-aa6b-2518a686f58b.pdf>

zjevně vybízí k úvahám nad přiměřeností, neboť slovenská právní úprava¹⁶ umožňuje omezení těch základních práv a svobod odsouzených, jejichž výkon by byl v rozporu s účelem výkonu trestu, nebo které se nemohou vzhledem na výkon trestu uplatnit.

Osobně mám pochybnosti o tom, zda je opravdu legitimní takto zasáhnout do práv vězňenských osob.¹⁷ Nejsem si vědom toho, že by v České republice existovala odborná debata o tom, že zmíněné opatření je třeba zavést i v tuzemsku, jelikož jeho absence například způsobuje, že delší vlasy odsouzených mužů vytvářejí zhoršený hygienický standard v českých věznicích. Vhodnost užívání takového opatření jsem ani nevyčetl ze závěrů monitorovacích orgánů.¹⁸ Také jsem nedohledal, že by se zmíněná praxe hojně využívala v demokratických právních státech s moderním systémem vězeňství. Uznávám, že někteří odsouzení mohou mít špatné hygienické návyky, nicméně tyto případy je potřeba primárně řešit individuálně a k plošným opatřením se uchýlovat pouze ve výjimečných případech, pokud zajištění zdraví nelze dosáhnout jiným způsobem. Jedná se tak o zajímavou otázku, na niž mohla autorka v knize předesílat své úvahy. Hlubší analýzu by si však v knize zasloužilo vícero ustanovení slovenské úpravy.¹⁹

Přestože si autorka v knize vytkla právní úpravu kriticky zhodnotit a poukázat na slabé a silné stránky, místy se text pouze omezuje na parafrázi zákona či vyhlášky. V některých případech

¹⁶ Ustanovení § 4 slovenského zákona.

¹⁷ Viz například rozhodnutí ESLP ze dne 11. prosince 2003, ve věci *Yankov vs. Bulbarsko*, č. 39084/97. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61539>; Zde se soud (mimo jiné) zabýval i tím, zda oholení hlavy vězně v souvislosti s umístěním do cely pro výkon kázeňských trestů porušuje čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále také jako „Úmluva“). Jedním z argumentů státních orgánů bylo i tvrzení, že oholení vlasů pana Yankova bylo hygienickým opatřením proti parazitům. Potřebnost takového hygienického opatření však nebyla prokázána. Soud tak při zohlednění dalších skutečností případu konstatoval porušení čl. 3 Úmluvy.

¹⁸ Například závěry českého veřejného ochránce práv, které jsou dostupné na jeho webových stránkách <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/veznice/>; nebo také závěry the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (známé také jako „CPT“). Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/cpt>

¹⁹ Zajímavá je například možnost uložení kázeňského trestu zákazu telefonování až na dobu tří měsíců podle ustanovení § 52 odst. 3 písm. b) slovenského zákona. Mezinárodní standardy, konkrétně Nelson Mandela Rules, v pravidle 43 odst. 3 přímo uvádí, že nelze v rámci kázeňského trestání zakázat odsouzenému kontakt s rodinou (obdobně také bod 60.4 Evropských vězeňských pravidel). Je otázkou, zda lze takový trest obecně uložit odsouzeným, či dokonce těm, jejichž příbuzní si je nemohou dovolit pravidelně navštěvovat. Dále lze také zmínit ustanovení § 42 odst. 2 slovenského zákona, podle kterého lze vyřadit odsouzeného ze zaměstnání kdykoliv, a to i bez uvedení důvodu. To může být potenciaálně zneužitelné ustanovení. Naproti tomu vězni v České republice mohou být vyřazeni ze zaměstnání pouze pro konkrétní důvody (viz ustanovení § 12 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 45/2015, o výběru a zařazování odsouzených, obviněných a chovanců na pracoviště). Také ustanovení § 10 odst. 2 písm. c) slovenského zákona, podle kterého lze odsouzeného přemístit do jiné věznice, pokud tak rozhodne Generální ředitelství Slovenského sboru vězeňské a justiční stráže z „jiných důvodů“. Tyto důvody přitom nejsou jasně specifikované, a to ani v komentářové literatuře. Je otázkou, zda je odsouzenému sdělen konkrétní důvod a zda se může proti případné libovůli efektivně a rychle bránit. Dále také neexistence návštěv bez zrakové a sluchové kontroly (tzv. intimek) ve slovenské úpravě či poměření reálného odměňování odsouzených za práci s českou právní úpravou, kde došlo v poslední době k výraznějším změnám a další.

tento obsah předpisů autorka doplní o odkaz na publikace, které však do textu nedoplňují další informace.²⁰ Autorka také často chybně odkazuje na stránky publikací, kde čtenář nenalezne parafrázovanou myšlenku.²¹ To může činit problém při snaze zpětně ověřit informace.

Ve třetí kapitole autorka provádí srovnání obou právních úprav. Zmiňuje například možnost studovat v české věznici vysokou školu, na což slovenská úprava nepamatuje.²² Kladně hodnotí existenci přijímacího oddílu v českých věznicích, který činí přijímací proces mnohem humánnější než na Slovensku, kde tento oddíl v právní úpravě nenajdeme.²³ V této souvislosti uvádí, že jsou ve slovenské úpravě detailněji popsány prvotní úkony, proces přijímání a dokumentace. To je sice pravdou, nicméně by bylo u tohoto typu závěru vhodné seznámit čtenáře s tím, že daný proces (a nejen ten) je jak v České republice, tak i na Slovensku, dále upraven vnitřními předpisy vězeňské služby,²⁴ se kterými autorka v textu publikace nepracuje.²⁵ Přestože nemají vnitřní předpisy

²⁰ Například podkapitola s názvem *Povinnosti odsouzených* na straně 116–118 recenzované publikace. Zde je uveden výčet povinností a zákazů ze slovenské právní úpravy, kde jsem nenašel nějakou další myšlenku, která by tyto povinnosti a zákazy doplňovala. Autorka zde však odkazuje na dvě další publikace, a to bez sdělení účelu čtenáři. Viz poznámka pod čarou číslo 144 a 145.

²¹ Například u poznámky pod čarou č. 117 autorka odkazuje na stranu č. 261 knihy TITLOVÁ, M. a D. KNÁPKOVÁ. *Penologie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-8168-524-8. Tato kniha má však pouze 220 stran. Obdobně také v poznámce pod čarou č. 167, kde odkazuje na stranu 314 knihy CHMELÍK, J. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-785-0. Ta má pouze 292 stran; Dále jsem nedohledal odkazované myšlenky na uvedených stránkách v poznámkách pod čarou číslo 80, 116, 119, 126, 154, 169, 171, 175, 195, 200 a další. Také u poznámek pod čarou č. 133 a 143 schází odkaz na konkrétní stranu odkazované publikace. Na straně 180 recenzované knihy autorka uvádí, že na přípravu stravy se preferuje zařazení odsouzených z výstupních oddělení s odkazem na článek BĚLÍKOVÁ, P. Jak funguje výstupní oddělení. *České vězeňství* [online]. 2013, č. 1, s. 16 [cit. 27. 8. 2020]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/CV_1_2013.pdf. Ten se výstupním oddělením sice zabývá, ale tuto informaci konkrétně neuvádí.

²² S. 170 recenzované publikace.

²³ S. 167–168 recenzované publikace.

²⁴ Autorka sice obecně odkazuje na vnitřní řady věznic, nicméně zcela opomíjí vnitřní předpisy Vězeňské služby České republiky. Např. nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 5/2019, kterým se zavádí tiskopisy poučení obviněného, odsouzeného a chovance; nařízení generálního ředitele Vězeňské služby č. 2/2019, o předcházení, zabránění a včasné odhalování násilí mezi obviněnými, odsouzenými a chovanci; nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 42/2015, kterým se stanoví některé podrobnosti pro umístování a přemísťování odsouzených do konkrétní věznice ve Vězeňské službě České republiky a řada dalších. Slovenský sbor vězeňské a justiční stráže má (na rozdíl od Vězeňské služby České republiky) přehled účinných vnitřních předpisů online dostupných na jeho webových stránkách: <https://www.zvjs.sk/sk/na-stiahnutie>. Bylo by žádoucí, kdyby takový přehled vytvořila také Vězeňská služba České republiky, aby jak veřejnost, tak i akademičtí pracovníci, mohli jednoduše dohledat, jaký vnitřní předpis se na určitý proces vztahuje a následně si jej vyžádat.

²⁵ Lze sice autorce přisvědčit, že získání vnitřních předpisů Vězeňské služby České republiky může být v praxi problematické, nicméně autorka na ně vůbec neodkazuje či ani neuvádí informaci, že se je pokusila neúspěšně získat, nebo pro jaký důvod jí daný vnitřní předpis nebyl poskytnut. Více o různých úskalích získávání informací od Vězeňské služby České republiky In HUSSEINI, F. *Právo na informace ve vztahu k vnitřním předpisům Vězeňské služby ČR*. In: *Cofola international 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2011 [cit. 27. 8. 2020]. ISBN 978-80-210-5582-7. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2011/files/participace/Husseini_Faisal_6194.pdf

vězeňské služby sílu zákona, zákonná ustanovení doplňují. Díky tomu tak v konečném důsledku může být česká úprava mnohem podrobnější, než ta slovenská. Bez této informace je proto autorčino srovnání neúplné a může být i zavádějící.

Kniha se také zmiňuje o vnitřních řádech jednotlivých věznic. Obsah těchto řádů však není v textu opět reflektován, a to v situaci, kdy jsou volně dostupné na internetu.²⁶ I zmíněné vnitřní řády totiž dokreslují zákonná ustanovení. Pro ilustraci významu vnitřních řádů věznic čtenáři recenze, lze například zmínit úpravu vystrojování odsouzených.²⁷ Jak podle české,²⁸ tak i podle slovenské úpravy,²⁹ je umožněno určitým skupinám odsouzených nosit vlastní oděv za předpokladu, že si odsouzený zajistí jeho pravidelnou výměnu nebo vyprání. Konkrétnější informace se však lze dočíst až ve vnitřních předpisech vězeňské služby či vnitřních řádech jednotlivých věznic. Například ve vnitřním řádu věznice v Ružomberoku pak lze dohledat, že odsouzenému je možné povolit používání vlastního oděvu, avšak v určitém maximálním počtu na týden. Odsouzenému muži je tak v této věznici povoleno mít na týden maximálně 5 kusů trenýrek.³⁰ V případě, že vlastním oděvem nedisponuje, věznice mu poskytne trenýrky ústavní, a to v počtu 3 kusů na týden. Na druhou stranu, například Vnitřní řád Vazební věznice Ostrava³¹ uvádí, že odsouzený může mít maximálně 7 kusů trenýrek na cele. Z analýzy vnitřních řádů tak mohou vyvstat další otázky, na které mohla autorka v knize odpovědět a také čtenáři „dokreslit“ suchou literu zákonů a vyhlášek. Podle výše uvedeného je například rozporuplné, nakolik odpovídá poskytování uvedeného počtu spodního prádla ve slovenských věznicích jedné z hlavních zásad slovenského (ale i českého) výkonu trestu odnětí svobody. Ta zní, že tento druh trestu má být vykonáván takovým způsobem, který respektuje důstojnost odsouzeného.³² Nad to lze polemizovat nad tím, zda mít

26 Například Vnitřní řád Věznice Plzeň, který je dostupný na webových stránkách věznice: <https://www.vscr.cz/veznice-plzen/o-nas/vykon-vezenstvi/>; Vnitřní řád Věznice Valdice. Dostupný na webových stránkách věznice: <https://www.vscr.cz/veznice-valdice/o-nas/vykon-vezenstvi/vnitri-rad/>; Ústav na výkon trestu odňatia slobody Ružomberok. Dostupný na webových stránkách ústavu: <https://www.zvjs.sk/sk/zariadenia/ruzomberok>; Ústav na výkon trestu odňatia slobody a Ústav na výkon väzby Leopoldov. Dostupný na webových stránkách ústavu: <https://www.zvjs.sk/sk/zariadenia/leopoldov>

27 Dále také například úpravu telefonování, režimová opatření, hygiena atd.

28 Ustanovení § 18 české vyhlášky.

29 Ustanovení § 20 slovenského zákona a § 31 slovenské vyhlášky.

30 Srov. příloha č. 4 Ústavného poriadku pre odsúdených v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Ružomberok.

31 Dostupný na webových stránkách Vazební věznice Ostrava: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-ostrava/o-nas/vykon-trestu/vnitri-rad-pro-odsouzene/>

32 Tato zásada je upravena v ustanovení § 3 odst. 1 slovenského zákona a v ustanovení § 2 odst. 1 českého zákona.

k dispozici 3 kusy spodního prádla na týden, je opravdu vhodná příprava na opětovné začlenění odsouzeného do moderní společnosti 21. století.³³

V rámci popisu české právní úpravy dále autorka obecně poukazuje na rozdílné typy věznic, než je tomu na Slovensku,³⁴ nicméně již čtenáři nesděljuje, že současný stav je účinný „teprve“ od 1. října 2017, kdy došlo k zásadní změně vnější diferenciaci. Věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou byly redukovány pouze na věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou.³⁵ Čtenář se tak nedozvídá informace o důvodu takové změny³⁶ a případné slabé stránky současné úpravy.³⁷ Uvedené informace bych v tomto typu publikace očekával.

³³ V této souvislosti však nelze kritizovat pouze slovenskou úpravu. Počet ústavního prádla na týden sice nelze zjistit ze zpřístupněných vnitřních řádů, ale podle nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 6/2012, o vystrojování obviněných, odsouzených a chovanců, se v českých věznicích poskytují odsouzeným mužům 3 kusy trenýrek a 3 páry ponožek na týden, ženám pak stejný počet ponožek, 4 kusy kalhotek a dvě podprsenky. Přičemž je třeba zmínit, že vězni nedostávají spodní prádlo navíc pro sportovní aktivity. Znepokojující je také skutečnost, že podle uvedeného vnitřního předpisu dostanou obviněné osoby pouze dva páry ponožek, obviněné ženy dostanou dokonce o jedny kalhotky méně než odsouzené ženy, tedy 3 kusy. Například ze systematické návštěvy Vazební věznice Ostrava zaměřené na vazbu, kterou provedli pověřeni zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv, bylo zjištěno, že obvinění si v této věznici mohou prádlo vyprat za poplatek. Pokud však financemi nedisponují, jsou odkázáni pouze na týdenní výměnu prádla, či na ne vždy povolené přeprání prádla v umyvadle na cele (záleží na věznici). Více k podmínkám obviněných viz Zpráva z návštěvy zařízení Vazební věznice Ostrava. *Veřejný ochránce práv* [online]. [cit. 27. 8. 2020]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/NZ_20-2019_Vazebni_veznice_Ostrava_SN_-_zprava.pdf

³⁴ S. 148–150 a s. 161–163 recenzované publikace.

³⁵ Je sice pravdou, že autorka v kapitole první (s. 64 recenzované publikace) tyto čtyři stupně diferenciaci uvádí, avšak pojí je s předchozím zákonem o výkonu trestu z roku 1965 a již čtenáři nesděljuje, že se dané členění užívalo až do roku 2017. V komparativní části přitom již automaticky pracuje se současnou úpravou. Navíc, i odkaz na zákon z roku 1965 je pro čtenáře trochu zmatečný. Autorka konkrétně uvádí „*Původní zákon upravující výkon trestu prošel až do svého zrušení v roce 1999 několika novelizacemi a změnil diferenciaci výkonu trestu na tři úrovně nápravně výchovných zařízení.*“ Následně navazuje větou „*Konkrétně šlo o čtyři stupně strážení v ústavech: a) s dohledem, b) s dozorem, c) ostrahou, d) se zvýšenou ostrahou.*“ Autorka první větu cituje z publikace z roku 1995, kde autor zřejmě pracuje ještě s úpravou 3 skupin vnější diferenciaci účinnou do roku 1993, nicméně následnou větou hned užívá úpravu účinnou po roce 1993, ve které jsou 4 odlišně definované skupiny, než u předešlé úpravy.

³⁶ Primárním důvodem této změny bylo, že přeřazování odsouzených do mírnějšího či přísnějšího typu věznice podléhalo vysoce formalizovanému procesu, který byl pro soudy pouhou zbytkovou agendou. Podle důvodové zprávy k navrhované změně, projednávaly soudy přibližně 2000 návrhů na přeřazení odsouzených ročně. Soudy přitom v podstatě vycházely z podkladů poskytnutých vězeňskou službou. Srov. důvodová zpráva k návrhu zákona č. 58/2017 Sb., změna trestního zákoníku a dalších zákonů.

³⁷ Ke změně umístění odsouzeného do jiného stupně zabezpečení ve věznici s ostrahou může dojít pouze na základě vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik. Pokud však vězeňská služba či Ministerstvo spravedlnosti ČR neshledá důvody pro změnu stupně zabezpečení, nevydává ředitel věznice rozhodnutí o stanovení stupně zabezpečení, které by mohl odsouzený napadnout u soudu. Viz SVOBODA, M. Zamyšlení nad změnou vnější diferenciaci věznic z hlediska opravných prostředků proti stanovení stupně zabezpečení. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 10, s. 234–236.

Autorka se sice v knize zaměřuje na komparaci dvou právní úprav, nicméně jsem přesvědčen o tom, že nelze zcela odhlédnout od významných vnějších faktorů, které mohou určitou výhodu jedné z právních úprav relativizovat. Tím může být například přeplněnost věznic, s kterou se Česká republika dlouhodobě potýká. Na tu autorka ve třetí kapitole v rámci české úpravy poukazuje,³⁸ nicméně více s touto informací v komparaci nepracuje, což je škoda. Čtenáři nepředestře z toho plynoucí nežádoucí efekty,³⁹ které mohou mít i dopad na vyznění některých prezentovaných výhod české právní úpravy. Například v podkapitole s názvem *Pravidla umísťování a přeřazení* autorka poukazuje na to, že česká právní úprava uvádí, že se „... vždy přiblíží k tomu, aby byl odsouzený k výkonu trestu umístěn nejbližší svému domovu, resp. k pobytu své blízké osoby.“⁴⁰ Je třeba podotknout, že se k takové okolnosti nepřihlíží vždy, ale pouze „podle možností“;⁴¹ které jsou ve stavu přeplněné kapacity značně omezené. Využitelnost této výhody je tak podstatně snížena.

Na některých místech také autorka čtenáři nepředkládá všechny relevantní informace k dílčí problematice či sdělení některých informací je mírně zmatečné. Například v případě ubytovací plochy autorka poukazuje na to, že česká právní úprava stanovuje u odsouzeného plochu cely 4 m², přičemž z důvodu přeplněnosti může být tato plocha maximálně snížena až na 3 m². V této souvislosti uvádí, že slovenská úprava stanovuje minimální plochu pro dospělého muže 3,5 m² a z důvodu nadměrného počtu odsouzených ve věznici, může být tato plocha snížena (bez stanovení minimální plochy). U tohoto snížení však uvádí, že k němu může dojít „... přechodně, jednorázově nejvíce na dobu 6 měsíců.“⁴² Naproti tomu v úpravě týkající se mladistvých odsouzených⁴³ a odsouzených žen⁴⁴ na Slovensku píše, že lze tuto šestiměsíční lhůtu opakovaně prodlužovat. To může vyvolat ve čtenáři zvláštní dojem, že k takovému opakovanému rozhodování dochází jen u snižování plochy cely pro zmíněné skupiny. To samozřejmě není pravda a k prodlužování může podle slovenské právní úpravy docházet obecně,⁴⁵ vyjma plochy cel pro těhotné ženy.⁴⁶ Při komparaci výše uvedené plochy cely také schází čtenáři informace o tom, že na Slovensku se do výpočtu plochy cely nezapočítává plocha sociálního

38 S. 156 recenzované publikace.

39 O přeplněnosti věznic viz Souhrnná zpráva z návštěv věznic (2016). *Věřejný ochránce práv* [online]. S. 16–20 [cit. 27. 8. 2020]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/14-2014-NZ-Souhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf

40 S. 162 recenzované knihy.

41 Ustanovení § 7 odst. 1 české vyhlášky.

42 S. 109 recenzované publikace.

43 S. 125 recenzované publikace.

44 S. 127 recenzované publikace.

45 Viz TITLOVÁ, M. *Zákon o výkonu trestu odňatia slobody. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 86. ISBN 978-80-8168-654-2.

46 Ustanovení § 74 odst. 1 slovenského zákona.

vybavení cely,⁴⁷ přičemž v České republice je tomu naopak.⁴⁸ To na jednotlivé výměry ploch vrhá odlišné světlo.⁴⁹

Celkově bych tak očekával detailnější zpracování komparace. Pokud zůstanu u již zmíněné výměry plochy cely, tak bych například předpokládal, že si publikace bude klást otázky typu: „*Proč mají ženy na Slovensku o 0,5 m² větší plochu cely než muži?*“, „*Je důvod se takovou úpravou inspirovat či důvod k nějaké kritice?*“ nebo „*Lze na Slovensku potencionálně snižovat plochu cely až do situace, kdy takové snížení společně s délkou pobytu a materiálními podmínkami naplní kritéria porušení článku 3 Úmluvy?*“⁵⁰ Detailnější analýzu však u většiny komparovaných ustanovení čtenář nenalezne.

Čtenář by také mohl být podrobněji seznámen s mezinárodními standardy, pokud se národní právní úprava nějakým směrem od nich odchyluje,⁵¹ tím spíše, pokud na nějakou problematiku poukazují i mezinárodní orgány.⁵² Tyto odchylky však v české

47 Viz TITLOVÁ, M. *Zákon o výkonu trestu odňatia slobody. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 86. ISBN 978-80-8168-654-2.

48 Viz bod č. 39 Zprávy pro Vládu České republiky o návštěvě České republiky v roce 2018, kterou vykonalo CPT. Více viz Zpráva pro Vládu České republiky, kterou vykonala Evropská komise pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. *Council of Europe* [online]. 2018 [cit. 27. 8. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168095acb2>

49 To se však v budoucnu změní vzhledem k novele českých řádů výkonu trestu a vazby, která bude účinná od 1. 10. 2020. Viz vyhláška č. 362/2020 Sb., kterou se mění vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 363/2020 Sb., kterou se mění vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. Podle této novely se již plocha sociálního zařízení do ubytovací plochy započítávat nebude.

50 Srov. např. rozhodnutí ESLP ze dne 20. října 2016, ve věci *Muršić vs. Chorvatsko*, č. 7334/13. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167483>

51 Například opět u již rozebírané ubytovací plochy by bylo vhodné zmínit výměru, která je podle CPT optimální. Viz Ubytovací plocha připadající na jednoho vězně ve vězeňských zařízeních: Standardy CPT. *Council of Europe* [online]. 2015 [cit. 17. 7. 2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16808ef5b4>; Také by bylo vhodné odkázat na závěry Výboru proti mučení (Committee against Torture – známý také pod zkratkou „CAT“), který monitoruje závazky plynoucí z Úmluvy OSN proti mučení (United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment – známá také pod zkratkou „UNCAT“) a jejího opčního protokolu (Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment – známý také pod zkratkou „OPCAT“). Závěry lze dohledat na webových stránkách <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CAT/Pages/CATIndex.aspx>; Pro lepší orientaci mezi jednotlivými mezinárodními orgány týkající se prevence mučení doporučuji článek DOUBEK, P. Prevence mučení a národní preventivní mechanismus. *PRÁVO21* [online]. 2019 [cit. 17. 7. 2020]. Dostupné z: <https://pravo21.online/pravo/prevence-muceni-a-narodni-preventivni-mechanismus>

52 Například závěry CPT z návštěv České republiky a Slovenské republiky viz CPT visits. *Council of Europe* [online]. 2018 [cit. 27. 8. 2020]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/cpt/visits>; V souvislosti s CPT je vhodné poznamenat, že její již v minulosti Ústavní soud České republiky označil za expertní orgán, jehož výklad sice není závazný, ale přesto jde o výklad poskytovaný orgánem, který státy zřídily za účelem posílení ochrany osob zbavených svobody před mučením a nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním. Státní orgány České republiky tak musí tento právně nezávazný, ale autoritativní výklad vzít v úvahu. Odchýlit se od něj mohou, avšak taková odchylka musí být velmi důkladně a přesvědčivě odůvodněna.

komparativní části nejsou zmíněny vůbec, přičemž v té slovenské je sice uveden odkaz⁵³ na mezinárodní *soft law*, autorka se však omezuje pouze na všeobecné konstatování, že z tohoto pohledu Slovensko nijak nevybočuje v rozsahu práv, která mají být všem odsouzeným jednotně garantována. Dodává, že vnitrostátní úprava místy stanovuje větší rozsah práv (což dále nekonkretizuje), než garantují mezinárodní dokumenty.⁵⁴

Za nejzásadnější nedostatek knihy však považuji komparaci úpravy kázeňských trestů a odměn.⁵⁵ Autorce lze přisvědčit, že zařazení odměn do kázeňské pravomoci evokuje spíše odpovědnost za protiprávní jednání, než odměňování například za hrdinský čin.⁵⁶ Nelze s ní však souhlasit v závěru, že česká právní úprava umožňuje podávání opravných prostředků proti rozhodnutím o uložení kázeňských trestů, zatímco slovenská úprava toto vůbec neumožňuje.⁵⁷ Autorka v knize přímo uvedla, že „*Zatímco slovenská úprava vůbec neumožňuje podávání opravných prostředků proti rozhodnutím o uložení kázeňských trestů, česká úprava tuto možnost zná v § 52 zákona o výkonu trestu ČR.*“⁵⁸ Přímo ustanovení

Viz bod č. 59 nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. I. ÚS 860/15, který je dostupný z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-860-15_1; Vysokou relevanci výkladů provedených CPT dokládá i skutečnost, že je často přebírá též Evropský soud pro lidská práva např. Rozhodnutí ze dne 25. 7. 2013, ve věci *Kummer vs. Česká republika*, č. 32133/11. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123362>; nebo také ze dne 13. února 2014, ve věci *Tali proti Estonsku*, č. 66393/10. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-140785>

⁵³ Autorka v textu odkazuje na Minimální standardní vězeňská pravidla a Evropská minimální standardní pravidla, nicméně se domnívám, že správné názvy jsou Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězni (poslední verze známá jako Nelson Mandela Rules). Viz UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners: the Nelson Mandela Rules. *United Nations* [online]. [cit. 27. 8. 2020]. Dostupné z: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf; a Evropská vězeňská pravidla, která se v současnosti aktualizují, viz Human Rights and Rule of Law. Revised European Prison Rules: new guidance to prison services on humane treatment of inmates. *Council of Europe* [online]. [cit. 27. 8. 2020]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/revised-european-prison-rules-new-guidance-to-prison-services-on-humane-treatment-of-inmates>; Nepřesné označení může čtenáře také při dohledávání těchto pramenů zmást.

⁵⁴ S. 105 recenzované publikace.

⁵⁵ Kniha bohužel podrobněji nekomparuje jednotlivé kázeňské tresty slovenské a české úpravy a detailněji je nerozebírá. Za zmínku stojí alespoň problematický kázeňský trest samovazby. Z mezinárodních standardů je patrná snaha ukládání tohoto trestu minimalizovat. Výbor CPT například uvádí, že „... maximální doba samovazby by neměla přesahovat 14 dní za jeden přestupek, raději by však měla být nižší.“ Viz Výňatek z 21. obecné zprávy CPT, dostupné z: <https://rm.coe.int/16808ef5b7>; Umístění do samovazby až na dobu 14 dnů splňuje například slovenská úprava. Naproti tomu v České republice je možné uložit tento kázeňský trest až na 20 dnů. Více o možném negativním vlivu samovazby lze dohledat například na webových stránkách Dánského institutu proti mučení, viz Solitary Confinement (SC). *DIGNITY: Danish Institute against Torture* [online]. 2018 [cit. 28. 8. 2020]. Dostupné z: <https://www.dignity.dk/en/dignitys-work/health-team/torture-methods/solitary-confinement/>; dále také například v publikaci SHALEV, S. *A sourcebook on solitary confinement*. London: Mannheim Centre for Criminology, 2008. ISBN 978-0-85328-314-0. Dostupné z: <http://www.solitaryconfinement.org/sourcebook> a další.

⁵⁶ S. 175 recenzované publikace.

⁵⁷ S. 178 recenzované publikace. Také v závěru knihy, na straně 214, autorka dokonce uvádí, že slovenská právní úprava nezna opravné prostředky proti žádným rozhodnutím přijímaným ve výkonu trestu odnětí svobody. To však není pravda. Srov. ustanovení § 97j odst. 7 písm. b) a c) slovenského zákona.

⁵⁸ S. 178 recenzované publikace.

slovenského zákona o výkonu trestu takovou však možnost upravuje. Podle ustanovení § 97j je možno podat odvolání v řízeních uvedených v ustanovení § 97a, pod které spadá i kázeňské řízení.⁵⁹ Explicitně je tato možnost vyjádřena i v komentářové literatuře k zmíněnému zákonu „*Rozhodnutie o uložení disciplinárneho trestu⁶⁰ je možné napadnúť opravným prostriedkom, ktorým je odvolanie.*“⁶¹ Nad to si dovoľím uvést, že slovenská úprava kázeňského trestání přitom obsahuje některá progresivní ustanovení, u kterých lze uvažovat nad inspirací *de lege ferenda*, a která v knize nejsou uvedena.⁶²

Kniha také hlouběji neseznamuje čtenáře s problematikou soudního přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňského trestu, přičemž možnost polemiky před objektivně nezávislým orgánem významně posouvá garanci práv vězňených osob. V české části tak schází například informace o průlomovém nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2010, Pl. ÚS 32/08,⁶³ kterým bylo zrušeno ustanovení § 76 odst. 6 českého zákona. To paušálně vylučovalo soudní přezkum rozhodnutí vydaných v kázeňském řízení. Reakcí na tento náleze, je zákonné zakotvení soudního přezkumu u těch rozhodnutí o uložení kázeňského trestu, která výrazným způsobem zasahují do osobní integrity odsouzeného.⁶⁴ V této souvislosti lze poznamenat, že kniha obecně neobsahuje výraznější práci s judikaturou týkající se výkonu trestu odnětí svobody, což je opět škoda.

⁵⁹ V této otázce jsem kontaktoval i Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky, které mi však na dotaz neodpovědělo. Nezaregistroval jsem ale, že by došlo ke změně daného ustanovení.

⁶⁰ V české právní úpravě „kázeňský trest“.

⁶¹ Viz TITLOVÁ, M. *Zákon o výkonu trestu odňatia slobody. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 235. ISBN 978-80-8168-654-2..

⁶² Například podle ustanovení § 59 g slovenského zákona, lze podmíněně odložit výkon všech kázeňských trestů, přičemž česká právní úprava se u této možnosti omezuje pouze na dva. Inspirací slovenskou úpravou by tak mohlo dojít k lepší diferenciaci českých kázeňských trestů. Slovenská právní úprava také zná sofistikovanější způsob zahlazení kázeňských trestů než je tomu v české právní úpravě, kde primárně záleží na úvaze vězeňské služby a dané řešení tak není dostatečně předvídatelné. Podle ustanovení § 61 slovenského zákona, se kázeňský trest (mimo jiné) zahladí, jestliže odsouzený po dobu jednoho roku plní svoje povinnosti a o zahlazení požádá.

⁶³ Srov. náleze Ústavního soudu, ze dne 29. 9. 2010, Pl. ÚS 32/08, který je dostupný z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-32-08>; a současné znění ustanovení § 52 odst. 4 českého zákona. V souvislosti s kázeňským trestáním lze také například zmínit poměrně kontroverzní usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2015, sp. zn. I. ÚS 3688/14, které je dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3688-14>. Zde Ústavní soud v bodu č. 15 konstatoval, že na řízení o uložení kázeňského trestu ve formě důtky nelze vztáhnout ochranu práva na spravedlivý proces ani v té podobě, v níž je garantováno čl. 36 až 40 Listiny, ani v té podobě, v níž je chráněn čl. 6 Evropské úmluvy.

⁶⁴ Naproti tomu, slovenská úprava vylučuje soudní přezkum u rozhodnutí o uložení kázeňských trestů, vyjma případů, pokud byl kázeňský trest uložen za jednání, které má znaky přestupku (například podle zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Z. z., o priestupkoch v znění neskorších predpisov). Srov. také ustanovení § 97n slovenského zákona. V České republice je oproti tomu soudní přezkum rozhodnutí o uložení kázeňského trestu za jednání, které má znaky přestupku, také vázán na druh uloženého kázeňského trestu (tedy zda kázeňský trest zasáhne do osobní integrity vězněné osoby). Tím dochází k určité „dvojkoľejnosti“ řešení stejného protiprávního jednání. Jestliže se odsouzený dopustí jednání mající znaky přestupku a bude mu například uložen kázeňský trest důtky, pak nemá obecně možnost soudního přezkumu. Pokud se však stejného jednání dopustí běžný občan, tak tomu není soudní přezkum v dané věci v zásadě odepřen.

V samotném závěru knihy pak zaujímají velký prostor (co se týče srovnávání úpravy) zjištění autorky, ke kterým však lze dospět po pouhém pozorném přečtení předmetných právních předpisů.⁶⁵ To celé v situaci, kdy „cizí“ právní úprava je volně přístupná na internetu a v jazyce, kterému není složité porozumět. Nepopírám, že je vhodné na tyto základní odlišnosti v knize poukázat, nicméně vzhledem k zaměření publikace bych očekával, že bude dán větší prostor propracovanějším postřehům.

V závěru se lze také setkat s názory autorky,⁶⁶ které nejsou v knize detailněji rozebrány. Čtenář se může dočíst, že „*Dokonce ve smyslu české úpravy je možné odsouzeným poskytovat kapesné, což slovenská právní úprava nezná.*“⁶⁷ Dovolím si tvrdit, že takové konstatování bez dalšího kontextu je nepřesné a může být pro čtenáře matoucí.⁶⁸ V knize jsem nenašel, že by autorka do té doby užila slovo „kapesné“ a navíc úprava tohoto institutu není v publikaci detailně srovnána. Čtenář z takového závěru může mít dojem, že odsouzení v České republice obecně dostávají z kapes daňových poplatníků finance, za které si mohou zpříjemnit pobyt za mřížemi.

Autorka má zajisté na mysli tzv. sociální kapesné.⁶⁹ Tento institut popsala ve své knize pouze tak, že „*Odsouzeným, kteří nejsou zařazeni do práce, ale pracovat sami neodmítli a neměli během kalendářního měsíce jiný příjem nebo jiné peněžité prostředky v částce alespoň 100 Kč, věznice poskytuje balíček, který obsahuje věci základní osobní potřeby, a to alespoň jednou za měsíc.*“⁷⁰ Autorka však v textu čtenáři neosvětlila, že místo tohoto balíčku může odsouzený dostat „poukázku“ do výše 100 Kč na jeden kalendářní měsíc, která je vedena na jeho podúctu s názvem sociální kapesné (proto název „kapesné“). Účel této poukázky je nákup

⁶⁵ Například zjištění, že česká zákonná úprava výkonu trestu odnětí svobody je spíše rámcová, přičemž někdy až podzákonná úprava zavádí konkrétní práva pro odsouzené, které například zákon vůbec nezmiňuje. V tomto směru se autorce jeví vhodněji konstruována slovenská úprava, která rámcově práva odsouzených zavádí přímo v zákoně a vyhláška je následně jen konkretizuje. Na druhou stranu zmiňuje, že některé aspekty výkonu trestu slovenská právní úprava neřeší vůbec nebo jen podstatně rámcověji než česká.

⁶⁶ Dále například již zmíněné tvrzení, že slovenská úprava úplně zapomíná na možnost opravných prostředků proti rozhodnutím přijímaným ve výkonu trestu. S. 214 recenzované publikace.

⁶⁷ S. 213 recenzované publikace.

⁶⁸ Knihu mohou číst i osoby bez hlubší znalosti daného prostředí. Dále si nejsem vědom, že by se dané spojení užívalo i na Slovensku, jestliže plně shodný (k obdobným nástrojům viz následující text) institut ve slovenské právní úpravě absentuje. Je tak otázkou, nakolik srozumitelný bude takový závěr pro slovenské odborníky, kteří se českým výkonem trestu hlouběji nezabývají a publikaci si zakoupili právě z důvodu zvýšení znalostí o daném prostředí.

⁶⁹ Srov. ŠABATOVÁ, A., M. SVOBODA, J. MATUŠKA a M. KLUMPAR. *Vězeňství II*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019, s. 17, Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-7598-410-4. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Sbornik_Vezenstvi_II.pdf; Více také viz nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 13/2015, kterým se stanoví podrobnosti pro poskytnutí poukázky určené pro pořízení základních věcí osobní potřeby odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.

⁷⁰ Srov. s. 183 recenzované publikace.

základních věcí osobní potřeby. Už také nedodala, že pokud odsouzený žádá o základní hygienické potřeby (kromě toaletního papíru či mýdla), zohledňuje vězeňská služba u této žádosti i to, zda si právě odsouzený mohl nakoupit tyto potřeby z výše uvedené poukázky.⁷¹ Jedná se tedy o finanční částku, která je poskytována užší skupině odsouzených, kteří nemají vůbec žádné finanční prostředky. Tedy nepracují (ale ne z vlastní viny) či nemají jiný příjem (důchod, finance od příbuzných atd.). Částka má tak primárně sloužit na pokrytí věcí základní osobní potřeby (hygienických prostředků, poštovních známek⁷² pro korespondenci atd.)⁷³ Sekundárním účelem je pak naučit odsouzené hospodařit s finančními prostředky.

Naproti tomu slovenská úprava má obdobnou podporu pro podobnou skupinu odsouzených. Pokud odsouzený nemá peněžní prostředky a předcházející kalendářní měsíc nenakupoval ve vězeňské kantýně, zabezpečí mu věznice mimo základních prostředků osobní hygieny i další⁷⁴ prostředky osobní hygieny.⁷⁵ Tyto prostředky jsou evidovány na kontě odsouzeného jako pohledávka a odsouzený je povinen je uhradit, pokud bude mít v budoucnu ve výkonu trestu na kontě nějakou finanční částku. Co autorka již v knize nezmiňuje je to, že pokud nebude mít odsouzený až do svého propuštění na kontě finance, tak pak se mu tento dluh odpouští.⁷⁶ Přeneseně řečeno, vězeňská služba mu věnuje finanční prostředky na nákup těchto věcí. Je tedy pravdou, že slovenská úprava neobsahuje plně totožný institut „kapesného“, nicméně obsahuje jiné (obdobné) nástroje pro nemajetné odsouzené.

Po přečtení publikace však nevím, komu přesně je určena. Ze zaměření knihy je patrné, že text má zřejmě cílit na osoby, které se v dané problematice již orientují. Na druhou stranu, i přes skutečnost, že se nepovažují za odborníka s dlouholetou praxí v oblasti výkonu trestu odnětí svobody,⁷⁷ jsou podle mého subjektivního názoru části knihy, které se týkají komparace jednotlivých právních úprav, místy povrchní, obsahující nepřesnosti

⁷¹ Srov. ustanovení § 16 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 6/2012, o vyzbrojování obviněných, odsouzených a chovanců.

⁷² V komparaci se slovenskou úpravou je vhodné poznamenat, že podle § 25 odst. 6 slovenského zákona věznice zabezpečí na vlastní náklady u nemajetných odsouzených odeslání dvou kusů korespondence za kalendářní měsíc.

⁷³ V této souvislosti lze uvést skutečnost, že na rozdíl od odsouzeného nemá obviněný na tzv. sociální kapesné nárok. Pokud tedy je obviněný nezaviněně bez finančních prostředků (není mi známo, že by se v současnosti ve vazbě obvinění zaměstnávali), pak jako nevinné osobě jí není poskytnuta finanční částka například na známky pro korespondenci s jinými orgány či osobami, které nejsou uvedeny v § 13 odst. 3 zákona č. 293/1993, o výkonu vazby.

⁷⁴ Dalšími prostředky osobní hygieny jsou hřeben na vlasy, zubní kartáček, pasta, šampon na vlasy, holicí potřeby. Základními prostředky osobní hygieny jsou mýdlo, toaletní papír, ručník (u odsouzených žen hygienické vložky). Viz ustanovení § 2 slovenského zákona.

⁷⁵ Ustanovení § 22 odst. 2 slovenského zákona.

⁷⁶ Ustanovení § 22 odst. 2 slovenského zákona.

⁷⁷ Touto problematikou se zabývám od roku 2018.

a nenabízející mnoho návrhů *de lege ferenda* s rozsáhlejším odůvodněním vůči věnovanému rozsahu stran.

Případným zájemcům bych tedy z publikace doporučil první kapitulu o vývoji vězeňství na území Česka a Slovenska. Dále úvodní části kapitol dvě a tři, které čtenáři přibližují současný výkon vězeňství ve sledovaných státech. V případě, že má čtenář dostatek času, tak bych pro samotné srovnání právních úprav výkonu trestu odnětí svobody jako základ⁷⁸ spíše doporučil pozorné přečtení právních předpisů a s přiměřenou opatrností⁷⁹ související komentářovou literaturu.

Chtěl bych podotknout, že zmíněná komparativní část publikace je převážně srovnání zákonů a vyhlášek sledovaných států.⁸⁰ Pro podrobnější zhodnocení výkonu trestu odnětí svobody je třeba zanalyzovat i vnitřní předpisy vězeňské služby, které výkon trestu odnětí svobody podrobně rozebírají. Pro detailní hodnocení stavu vězeňství je pak vhodný kontakt s praxí.⁸¹ Souhlasím s autorkou,⁸² že podmínky výkonu trestu odnětí svobody jsou do určité míry skryté před laickou i odbornou veřejností a daná problematika není v odborných publikacích frekventovaně zpracovávána. Pro lepší vzhled však lze například využít závěry evropských a vnitrostátních monitorovacích orgánů, závěry pracovních skupin ministerstev atd.

I přes výše uvedené výhrady je dobře, že vznikla v této oblasti nová publikace, která poukázala na některé problémy vězeňství⁸³ v obou sledovaných státech. Doufám, že tato

⁷⁸ Pro detailnější seznámení pak doporučuji čtenáři například využít odkazy na zdroje uvedené v této recenzi.

⁷⁹ Jelikož i komentářová literatura obsahuje nepřesnosti. Srov. např. komentář k ustanovení § 47 odst. 3 a § 76 odst. 1 českého zákona. In KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-706-3; a zpráva o šetření veřejného ochránce práv pod sp. zn. 84/2020/VOP/OK, kterou lze dohledat v evidenci stanovisek ombudsmana a jež je dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8226>. K § 47 odst. 3 českého zákona také srov. rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. května 2020, č. j. 22 A 11/2020-81.

⁸⁰ Osobně bych také uvítal například srovnání resocializačních programů či hlubší rozbor úspěšnosti resocializace ve sledovaných státech.

⁸¹ Pro představu čtenáři recenze lze uvést například to, že podle české právní úpravy musí být toaleta v cele věznice oddělena od zbývajících prostorů neprůhlednou zástěnou. V českých věznicích se však můžeme setkat s celou pro více osob (většinou s patrovou postelí), kde je toaleta oddělena do výšky pasu stojícího člověka (např. plastovým závěsem), nebo se záchodem, který je plně oddělen stavebnětechnicky od zbytku místnosti. Sám čtenář asi vnímá rozdílnost zásahu do důstojnosti vězněné osoby. Reálný stav tak nemusí často odpovídat představě čtenáře po přečtení zákonného ustanovení.

⁸² S. 11–12 recenzované publikace.

⁸³ Například absence detenčního ústavu či reálná nemožnost výkonu trestu odnětí svobody matek s dětmi na Slovensku. V České republice pak většinou obecnost zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Je škoda, že v knize nebyl dán prostor pro některé otázky, které v posledních letech v oblasti vězeňství rezonují a které nejsou doposud „publikačně vyčerpané“. Bylo by však nepřiměřené přičíst toto k tíži autorce, jelikož kniha nenese název „*Aktuální otázky vězeňství*“. Využívám však sobecky prostor recenze alespoň ke zmínění některých z nich, a to s myšlenkou, že třeba někoho v budoucnu inspiroji pro publikační činnost.

obsáhlejší a kritičtější recenze (než je v českém právním prostředí zvykem) neodradí autorku či potenciální autory od další publikační činnosti v této oblasti. Smyslem tohoto textu je sice primárně upozornit na problematická místa publikace, avšak sekundárně jsem také chtěl obecně poukázat na možné problémy při psaní v této oblasti. Obsáhlejší forma recenze pak má hlavně poskytnout doplňující informace a odkazy na užitečné zdroje pro čtenáře, kteří se o danou problematiku zajímají či chtějí v budoucnu zajímat.

Jedná se například o transgender problematiku ve výkonu trestu odnětí svobody, více viz SVOBODA, M. Problematika transsexuálních osob ve výkonu trestu odnětí svobody. *České vězeňství*, 2017, č. 4, s. 15–16. Dostupné z: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/03/CV_4_2017Kompr.pdf; Dále otázka stárnutí ve věznici, více viz VIDOVIČOVÁ, L., P. WIJA a kol. *Senioři a stárnutí ve vězení: Sonda do problematiky starších odsouzených*. Praha: Česká společnost pro gerontologii, 2020. ISBN 978-80-907663-1-0. Dostupné z: https://socialnipolitika.eu/wp-content/uploads/2020/05/Publikace_Starnuti_ve_vezeni_2020.pdf; Také poskytování specifické stravy vězněným osobám. Více viz Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: *Vězeňství II*, s. 30–32. Problematika výkonu trestu osob s tělesným postižením, více viz *Souborná zpráva z návštěv věznic* (2016), s. 36–37. V neposlední řadě již výše zmíněná problematika výkonu trestu matek s dětmi a s tím například související otázka do kolika let je vhodné, aby dítě bylo s matkou ve výkonu trestu odnětí svobody. Další problematické otázky lze nalézt na různých webových stránkách týkajících se vězeňství. Například webové stránky nevládní organizace Penal Reform International, konkrétně dokument: Global Prison Trends 2020. *Penal Reform International* [online]. 2020 [cit. 28. 8. 2020]. Dostupné z: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2020/05/Global-Prison-Trends-2020-Penal-Reform-International-Second-Edition.pdf>